

Eulalia Adasiewicz

Relacje nauczyciela z rodzicami podstawą jego autorytetu

Pedagogika Rodziny 3/3, 85-96

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eulalia Adasiewicz

Społeczna Akademia Nauk

Relacje nauczyciela z rodzicami podstawą jego autorytetu

Relationships teacher with parents basis of teacher's authority

Czynniki kształtujące autorytet nauczyciela

Chociaż na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci w obszarze szeroko rozumianej edukacji zaszły bardzo daleko idące zmiany obejmujące praktycznie wszystkie jej aspekty, to nadal jednym z istotnych elementów warunkujących skuteczność oddziaływań osób ją kreujących jest autorytet. Właściwie w każdej działalności człowieka dotykającej kontaktów społecznych istotnym elementem jest autorytet osób podejmujących tę działalność. Jednak w przypadku działalności podejmowanej przez nauczycieli i wychowawców, posiadanie bądź nieposiadanie autorytetu ma kluczowe znaczenie. Od dawna podejmowane są próby zmierzające do określenia tego, czym jest autorytet. Znaczenia autorytetu nie da się przecenić, szczególnie w aspekcie osiągniętych efektów dydaktyczno-wychowawczych [Olbrycht 2007]. Stąd duże zainteresowanie pedagogów tematyką autorytetu w szczególności związaną z czynnikami kształtującymi go. Próby określenia tych czynników miały charakter zarówno teoretyczny jak i badawczy i prowadzone były z wykorzystaniem wiedzy z takich dziedzin jak psychologia, pedagogika, filozofia czy socjologia. Badaczy interesowało głównie odkrycie, w jakim stopniu posiadanie bądź nieposiadanie autorytetu wpływa na skuteczność oddziaływań w dziedzinie nauczania i wychowania. Przedmiotem rozważań było również odkrycie mechanizmów i czynników go kształtujących. Oczywiście istotnym celem tych zabiegów były próby sformułowania praktycznych wskazówek mogących pomóc nauczycielom i wychowawcom w pracy nad kształtowaniem swojego autorytetu.

Autorytet nauczyciela bywa rozpatrywany w różnych aspektach. Po pierwsze jako zjawisko społeczne, w tym ujęciu posiadanie autorytetu łączy się z posiadaniem władzy. K. Sośnicki [1958] stwierdza, że jest to taki stosunek między dwoma

osobami, w którym jedna z nich uznaje wolę drugiej, do tej woli się dostosowuje i ulega jej. W tym ujęciu, autorytet ma charakter wychowawczo pożądanym, jeśli sprawowanie władzy przez nauczyciela ma charakter służby wspomagającej rozwój ucznia [Jazukiewicz 1999]. W tym przypadku władza jest rozumiana jako konieczność podejmowania przez nauczyciela pewnych decyzji niezbędnych z punktu widzenia prowadzenia procesu dydaktyczno-wychowawczego, a mających na celu dobro ucznia. Po drugie autorytet rozpatrywany jest w ujęciu osobowościowym. W tym podejściu przyjmuje się, że autorytet jest warunkowany posiadanymi przez nauczyciela cechami, które stanowią o jego istocie. Takie podejście do autorytetu obserwujemy u wielu zwolenników stanowiska personalistycznego. Znajdujemy je w poglądach H. Rowida [1957], dla którego autorytet tworzony był przez pewną swoistą właściwość tkwiącą immanentnie w osobie lub instytucji. Znaczenie nauczyciela i jego autorytetu opartego na osobowości podkreśla J. W. Dawid [1968] stwierdzając, że w żadnym zawodzie człowiek nie ma tak wielkiego znaczenia, jak w zawodzie nauczycielskim, a w tym nauczycielu za najważniejszą cechę uznaje miłość do drugiego człowieka, którą nazywa „miłością dusz ludzkich”. Jako niezbędne atrybuty nauczyciela wskazywane przez pedagogów jawią się potrzeba doskonałości, poczucie odpowiedzialności i obowiązku, wewnętrzna prawdziwość i moralna odwaga [Dawid 1968, Badura 1981]. Po trzecie autorytet rozpatrywany jest jako relacja interpersonalna. W ten sposób autorytet jest pojmowany np. przez M. Żebrowską [1969], która uważa, że autorytet to wynik jedno- lub dwustronnej interakcji między dwiema osobami, dwiema grupami lub osobą a grupą, w przebiegu której jedna ze stron nabywa tendencję do modelowania swojego sposobu myślenia lub ustosunkowania, lub zachowania zgodnie z wzorami myślenia, ustosunkowania, zachowania reprezentowanymi przez drugą stronę.

Kształtowanie się autorytetu nie jest sprawą prostą, jest to po pierwsze proces, po drugie proces ciągły. Ciągły bo autorytet nie jest czymś, co można zbudować raz na zawsze. Każdy wychowawca i nauczyciel najpierw musi pracować nad ukształtowaniem swojego autorytetu, a potem musi starać się go utrzymać. Znaczącej problematyki podkreślają, że pozytywne nastawienie do nauczyciela kształtuje się w długim okresie czasowym i na odwrót negatywne ustosunkowanie do osoby nauczyciela skutkujące zmniejszeniem lub utratą przez niego autorytetu może powstać w bardzo krótkim czasie. Trudnością jest tu również złożoność kształtowania się autorytetu. Nie wszystkie jego elementy są zależne od nauczyciela. Wśród czynników warunkujących autorytet nauczyciela i wychowawcy wyodrębnia się zazwyczaj czynniki wewnętrzne – leżące po stronie osoby pracującej nad swoim autorytetem oraz zewnętrzne – występujące poza nią. Zarówno jedne jak i drugie są niezwykle istotne. Wśród czynników wewnętrznych wymienia się przede wszystkim cechy osobowościowe i temperamentalne nauczyciela, warunkujące rodzaj interakcji w kontaktach z wychowankiem, ale również wiedzę nauczyciela i jego fachowość. Wśród czynników o charakterze zewnętrznym wskazuje się

czynniki niezależne bezpośrednio od nauczyciela. Zalicza się do nich globalną koncepcję pedagogiczną, rangę zawodu nauczyciela w społeczeństwie, na którą składają się np. przepisy prawa oświatowego, wysokość wynagrodzenia, tradycje oraz wiele innych elementów. Drugą grupę stanowią czynniki zewnętrzne, na które każdy nauczyciel ma wpływ przynajmniej częściowy. Do nich można zaliczyć rangę szkoły i zawodu nauczycielskiego w środowisku lokalnym.

Współczesny nauczyciel, żyjący i działający w specyficznych warunkach wynikających z niebywałego przyspieszenia cywilizacyjnego, ma szczególnie trudne zadanie, jeśli mamy na myśli kształtowanie przez niego autorytetu, który jest mu niezbędny, aby mógł skutecznie działać, zarówno w dziedzinie wychowania jak i nauczania. Jeśli chodzi o tę składową autorytetu wynikającą z czynników zewnętrznych, na które nauczyciel nie posiada bezpośredniego wpływu, to we współczesnych czasach nastąpiło wyraźne obniżenie jej znaczenia i sam fakt bycia nauczycielem nie stanowi podpory jego autorytetu. Musi więc każdy nauczyciel włożyć swój własny wysiłek i to w obszarach od niego zależnych. Jednym z takich obszarów jest jego osobowość, temperament i charakter. Drugim przygotowanie fachowe i wiedza przedmiotowa. Trzecim, którego znaczenie w tej sytuacji bardzo wzrasta, są kontakty i relacje z uczniami, rodzicami jego wychowanków oraz innymi członkami społeczności lokalnej, których rodzaj i charakter może posłużyć do budowania jednego ze składników autorytetu, jakim jest wspomniany wcześniej autorytet w środowisku lokalnym. Kształtowanie autorytetu w środowisku lokalnym jest procesem trudnym i złożonym, mocno związanym z posiadanymi przez nauczyciela wyżej wskazanymi przymiotami, bo to one wyznaczają w dużej mierze rodzaj relacji nauczyciela z innymi, w tym z wychowankami, z rodzicami i rodzinami tych wychowanków, z pracownikami szkoły, z instytucjami działającymi w danym środowisku oraz z innymi współmieszkańcami. Trzeba więc się zastanowić, jakie cechy nauczyciela mogą być przydatne, jak pracować nad ich polepszeniem. W dalszym ciągu rozważań spróbujemy odpowiedzieć na pytanie, jak powinny wyglądać relacje z rodzicami, podczas jakich kontaktów i w jaki sposób mogą być kształtowane. I na koniec spróbujemy uświadomić sobie, dlaczego to takie ważne, czyli jaki to ma wpływ na dziecko i jego osiągnięcia szkolne, które są celem realizowanym wspólnie zarówno przez dziecko jego rodziców i jego nauczyciela.

Osobowość nauczyciela i jej wpływ na charakter relacji nauczyciel – uczeń, nauczyciel – rodzic.

H. Rowid stwierdza „Na autorytet wychowawcy składają się przede wszystkim cechy charakteru i woli. Dzieci cenią sprawiedliwość, obowiązkowość, sumienność, stanowczość i konsekwencję, nawet surowość połączoną z wyrozumiałością, umiejętnością panowania nad sobą, a więc podobne cechy jakie tworzą strukturę duchową osobowości nauczyciela” [Rowid 1957, s. 263]. W tym sensie „autorytet ma” lub „autorytetem jest” nauczyciel, który posiada cechy będące w opinii

uczniów ale i ich rodziców cechami pożądanymi u nauczyciela. Rozważania nad osobowością nauczyciela miały w dużej mierze charakter normatywny i zmierzały do określenia „modelu nauczyciela”. Trzeba zaznaczyć, że podejmowane próby były prowadzone zawsze w oparciu o społeczno-historyczne uwarunkowania procesu wychowania. Jednak niektóre związane z tym ustalenia są nadal aktualne. Wypada się zgodzić ze stwierdzeniami, że nauczyciel dobrze realizujący cele wychowania to nauczyciel o wyrazistej osobowości zawodowej i ogólnej, wszechstronnie rozwiniętej i twórczej. Można tu zaprezentować dla przykładu wzór osobowy nauczyciela opracowany przez Z. Mysłakowskiego [1971], w którym za najważniejsze uznaje on następujące cechy:

- umiejętność kontaktu z młodzieżą,
- czynną sympatię,
- poszanowanie godności ludzkiej ucznia,
- kredyt zaufania jakim powinno się obdarzać młodzież,
- sprawiedliwość.
- zgodność między słowem a postępowaniem,
- niezawodność,
- umiejętność stawiania wymagań i konsekwencję w ich egzekwowaniu.

Nie będziemy tutaj przytaczać kolejnych rozważań i badań dotyczących ideału nauczyciela, które prowadzone były przez wielu autorów zajmujących się tą tematyką, m.in. J.W. Dawida, M. Kreutza, S. Baleya, S. Szumana, M. Grzegorzewską, a które obszernie omawia E. Badura [1981], prezentując osiągnięcia polskich pedagogów w tym zakresie. Wspomnieć natomiast wypada o jednej z cech uznanej przez większość autorów za jedną z najważniejszych, a często za najważniejszą. J.W. Dawid nazywa ją „miłością dusz ludzkich”, inni miłością, przychylnością dla wychowanka. J. Legowicz podkreśla jej rangę, stwierdzając „(...) tym co działalność nauczyciela czyni szczytną, radosną i niemal boską, jest jego umiłowanie dziecka” [Legowicz 1975, s. 18]. Należy stwierdzić, że pogląd ten nie jest obcy współczesnym pedagogom, wręcz przeciwnie, zyskał on współcześnie na znaczeniu. Obecnie kiedy rodzice mają możliwość wyboru szkoły oraz nauczyciela, któremu powierzą wychowywanie swojego dziecka, ta cecha osobowości nauczyciela jest często elementem decydującym o wyżej wspomnianych wyborach rodziców. „Miłość dusz ludzkich” przejawia się w pozytywnym pełnym zrozumieniu i poszanowania stosunku nauczyciela do dziecka. Trzeba stwierdzić, że nie chodzi tu tylko o pozytywny stosunek do dziecka, ale do ludzi i świata w ogóle. Tylko osoba, która sama posiada pozytywny obraz świata, jest w stanie taki pozytywny sposób patrzenia na świat przekazać innym. Przekazywanie spójnego, pozytywnego obrazu świata jest jednym z głównych celów współczesnych systemów wychowawczych.

Szerokie ujęcie celów wychowania wskazuje, że głównym celem wszelkich zabiegów wychowawczych jest wszechstronny rozwój wychowanka, w tym również

rozwój jego osobowości. Podejście współczesnych pedagogów i psychologów wskazuje, że rozwój osobowości następuje w procesie samorozwoju, który przebiega w oparciu o kontakty jednostki z otoczeniem. Nauczyciel w tym przypadku postrzegany jest jako osoba kierująca samorozwojem wychowanka. Zakładając, że w procesie wychowania między wychowankiem a wychowującym zachodzi ścisły związek, w którym akcja po jednej ze stron wywołuje reakcję po drugiej, należy przyjąć, że zarówno nauczyciel wpływa na rozwój wychowanka, jak i wychowanek wpływa na rozwój nauczyciela. Ta wzajemna zależność wskazuje, że cechy osobowościowe nauczyciela będą w interakcji z cechami osobowościowymi wychowanka, a także, że procesy samorozwojowe nauczyciela będą wpływać na procesy samorozwojowe wychowanka, przy czym to nauczyciel ma być osobą świadomie kierującą tymi procesami i odpowiedzialną za ich rezultaty. Na nim spoczywa więc obowiązek kierowania w pierwszej kolejności własnym rozwojem, a potem cudzym. Aby nauczyciel mógł kierować tymi procesami rozwojowymi musi mieć po pierwsze świadomość samego rozwoju i po drugie prawidłowości procesów nim kierujących. Do tego jest mu niezbędna szeroka wiedza z dziedziny nie tylko pedagogiki ale też z zakresu psychologii, filozofii, socjologii czy antropologii filozoficznej. Drugim niezwykle ważnym czynnikiem jest umiejętność myślenia refleksyjnego. Umiejętność myślenia refleksyjnego powoduje, że człowiek potrafi analizować swoje postępowanie, swoje relacje z samym sobą a także ze światem zewnętrznym. Tylko wtedy staje się możliwe wyciąganie wniosków wynikających z podejmowanych przez człowieka działań i obserwacji powodowanych przez te działania skutków. Czynność ta umożliwia człowiekowi dokonywanie samooceny, która jest jednym z istotnych elementów wytyczających kierunki dalszego samorozwoju, a co za tym idzie wpływającym na sferę osobowościową człowieka. Tylko nauczyciel, który posiadał tę umiejętność w stosunku do swojej osoby, będzie mógł kierować rozwojem swojego wychowanka w świadomy nastawiony na cel sposób. W każdym innym przypadku jest to działalność prowadzona metodą prób i błędów i nacechowana małą przewidywalnością i skutecznością w odniesieniu do rozwoju osobowości wychowanków. O tym, że nie jest to łatwe zadanie, przekonał się każdy, kto poznał działalność wychowawczą nie tylko od strony teorii, ale również od strony praktyki wychowawczej. Dodatkowo zadanie to utrudnia fakt, że nie ma na świecie dwóch jednakowych ludzi, nie ma więc gotowej recepty dającej się zastosować we wszystkich przypadkach. Realizację tych trudnych zadań może znacznie ułatwić posiadanie przez nauczyciela autorytetu, który kształtuje się w ścisłym związku z wskazanymi wyżej cechami osobowości nauczyciela.

Jak to wcześniej wskazano, autorytet nauczyciela jest również rozpatrywany jako wynik pewnych stosunków interpersonalnych. I. Jazukiewicz [2003] wskazuje, że w tym przypadku traktuje się go jako wynik pewnych stosunków społecznych między osobami. W tym ujęciu występowanie autorytetu jest możliwe tylko w ramach kontaktów społecznych i o jego istnieniu, bądź nie istnieniu decyduje

charakter tych kontaktów. Zależność ta polega na tym, że autorytet powstaje i wzrasta tylko wtedy, gdy te relacje mają pozytywny charakter. Takie podejście do autorytetu prezentuje między innymi E. Badura stwierdzając, że „autorytet nauczyciela kształtuje się w konkretnych sytuacjach, wynikających ze współżycia i współdziałania, w konkretnych kontaktach nauczyciela z uczniami, więc chcąc badać jego źródła, musimy skupić uwagę na charakterze tych kontaktów oraz na mechanizmach kierujących stosunkami międzyludzkimi” [Badura 1981, s. 50]. W tak rozumianym autorytecie udział mają więc dwie strony. Strona reprezentująca pewne wartości i ideały oraz strona je akceptująca i wyrażająca dla nich uznanie i szacunek. W tym przypadku zachodzą zjawiska wpływu i wzajemnej wymiany. Ponadto rodzaj i charakter tych relacji zależny jest od osobowości jej uczestników. To, że osobowość człowieka wpływa na rodzaj i charakter jego kontaktów społecznych, a przez to na kształtowanie autorytetu, podkreślało wielu pedagogów i psychologów [Lejman 1984, Muszyński 1976, Szydło 1070]. Próbowali oni wskazać te cechy osobowości nauczyciela, które mają największe znaczenie w kształtowaniu jego relacji z uczniami. Rzadsze, ale równie ważne z punktu widzenia kształtowania się autorytetu nauczyciela, są kontakty nauczyciela z rodzicami. W toku tych kontaktów kształtuje się relacja, która co podkreśla wielu pedagogów jest bardzo istotna w odniesieniu do rezultatów oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych. Można stwierdzić, że jest ona niezbędna, aby można było zachować jednolitość tych oddziaływań. Brak zbieżności w tym zakresie wprowadza zamęt i rozdzwięk w działaniach podejmowanych przez rodziców i nauczyciela, co prowadzi do różnych sytuacji wychowawczo niepożądanych. Ta relacja, tak jak każda relacja w kontaktach społecznych, kształtuje się w oparciu o te same mechanizmy i ma również charakter dwustronny, jednak podobnie jak w relacji nauczyciel – uczeń i w przypadku relacji – nauczyciel – rodzic rola nauczyciela powinna być wiodąca. Istotny wpływ na kształt tej relacji, podobnie jak w przypadku relacji nauczyciel – wychowanek, mają cechy osobowościowe nauczyciela. Szczególny wpływ na kształt tej relacji ma życzliwy stosunek nauczyciela do dziecka i jego rodziców. Dziecko i jego dobro jest jedyną ważną dla rodzica płaszczyzną kontaktów z nauczycielem. Jeśli chodzi o pozostałe cechy osobowości nauczyciela mające szczególnie wpływ na kształt i charakter jego stosunków z rodzicami, to brak jest w literaturze aktualnych, rzetelnych badań w tym zakresie, większość współczesnych publikacji ma charakter rozważań teoretycznych [Olbrycht 2007, Wągner 2005]. Można przypuszczać, że są pewne cechy osobowości nauczyciela, które mają charakter ponadczasowy, ale nie można założyć, że w szybko zmieniającym się świecie, w którym występuje duża różnorodność kontaktów społecznych, zarówno pod względem formy tych kontaktów jak i ich treści, model nauczyciela będzie miał charakter niezmienny. Zmiany dotyczą również drugiej strony tych relacji, zarówno ucznia jak i jego rodziców. Można więc założyć, że współcześni uczniowie i rodzice mają inne oczekiwania w stosunku do nauczyciela i posiadanych

przez niego walorów. Pełniejsza wiedza w tym zakresie byłaby bardzo przydatna nauczycielom w ich praktyce zawodowej, gdyż mogłaby się ona stać podłożem kształtowanie pozytywnych relacji z rodzicami, a właściwie ukształtowana relacja nauczyciel – rodzic wyraźnie zwiększa możliwości nauczyciela w tym zakresie jego oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych pozwala na lepszą współpracę ale także pozwala nauczycielowi kreować swój wizerunek, którego jednym z elementów jest jego autorytet

Relacja nauczyciel – rodzic, jej kształtowanie oraz wpływ na autorytet nauczyciela

Przyglądając się kształtowaniu relacji nauczyciel – rodzic, można zauważyć, że przebiega ono w kilku fazach. Mało nauczycieli zdaje sobie sprawę, że tak naprawdę pierwsza z tych faz ma miejsce jeszcze za nim nastąpi ich pierwszy kontakt z rodzicem danego wychowanka. Faza ta, którą można by określić fazą przedwstępną, zaczyna się w momencie, gdy rodzice, mając na uwadze pójście dziecka do przedszkola czy rozpoczęcie nauki w szkole, zaczynają się interesować placówkami oświatowymi funkcjonującymi w miejscu ich zamieszkania. Mając na uwadze dobro swojego dziecka, zbierają oni wówczas informacje dotyczące tych placówek oraz konkretnych nauczycieli w nich pracujących. Warto zastanowić się, skąd rodzice czerpią te informacje oraz które z nich mają największy wpływ na ich wybór. I tu można przypuszczać, że największym i najważniejszym źródłem tych informacji są rodzice dzieci, które już uczęszczają do przedszkola czy szkoły. To ci rodzice wiedzą najlepiej, jak funkcjonują dane placówki, jakie starania podejmuje dyrektor tej placówki, jaki jest w kontaktach z dziećmi i z rodzicami oraz jacy nauczyciele i jak pracują w tej placówce. Oczywiście o wyborze rodziców decydować będą jeszcze inne czynniki, takie jak np. warunki lokalowe i materialne szkoły, jej odległość od miejsca zamieszkania itp. Wielu rodziców decyduje się dowozić dziecko do placówki znacznie oddalonej, mając na uwadze dobrą opinię placówki czy nauczyciela w niej pracującego, bądź odwrotnie złą opinię szkoły, czy nauczyciela w niej pracującego znajdującej się blisko. A opinia w środowisku jest kształtowana przede wszystkim na podstawie sądów rodziców i dzieci już uczęszczających do danej placówki. Bez dokładnych badań w tym zakresie trudno stwierdzić, w jakim stopniu i które z tych czynników będą wpływać na decyzje rodziców i nie to jest przedmiotem niniejszych rozważań. Mając na uwadze tworzenie relacji nauczyciel – rodzic istotne jest jedynie zwrócenie uwagi na fakt, że wstępna jej faza następuje już na tym etapie i że to rodzic jest jej aktywną stroną. Pewne jest, że w momencie pierwszego kontaktu z nauczycielem rodzic posiada już pewien zasób informacji dotyczących danego nauczyciela. Jakiego rodzaju informacje wchodzi w skład tego zasobu? Często są to informacje dotyczące tego, jaki nauczyciel jest w stosunku do dzieci i do ich rodziców, jakie posiada wykształcenie, jakimi kompetencjami się wykazuje, jakie metody stosuje

w swojej pracy, czy łatwo z nim nawiązać kontakt, czy jest osobą konfliktową, jak radzi sobie w sytuacjach trudnych, często też dotyczą jego życia prywatnego. Oczywiście zasób tych informacji w przypadku konkretnego rodzica może być bardzo różny. Decydować będą zarówno czynniki leżące po stronie rodziców wynikające z ich aktywności w tym zakresie, jak i po stronie nauczyciela. Inaczej będzie w przypadku nauczycieli z dużym stażem pracy, a inaczej w przypadku nauczycieli rozpoczynających pracę o których nie wiele w tym momencie wiadomo. Z powyższych rozważań należy wyciągnąć jeden ważny wniosek: posiadane przez rodziców informacje dotyczące nauczyciela tworzą w świadomości rodziców pewien sąd o nauczycielu zanim dojdzie do kontaktu z tym nauczycielem. Ten sąd będzie ważnym czynnikiem wpływającym na charakter tworzącej się relacji i każdy nauczyciel powinien z tego faktu zdawać sobie sprawę. Pozytywna opinia o nauczycielu w środowisku, wywołuje pozytywne nastawienie rodziców do jego osoby i czyni znacznie łatwiejszym nawiązanie pozytywnych relacji, negatywna zaś już na samym początku może wpłynąć, no to iż relacje te będą bardzo trudne i negatywne.

Drugim etapem, kształtowania się relacji nauczyciel-rodzic będzie okres, w którym będą występowały osobiste kontakty. Jest to zazwyczaj okres, w którym dziecko uczęszcza do przedszkola czy szkoły. Tu można wyróżnić przynajmniej dwie fazy kształtowania się tej relacji. Pierwsza faza, którą można określić fazą wstępną, to pierwszy kontakt nauczyciela z rodzicem. Ten pierwszy kontakt jest niezwykle istotny i nacechowany dużym subiektywizmem, dużym znaczeniem odbioru niewerbalnego oraz próbą weryfikacji posiadanej wiedzy o osobie, z którą się pierwszy raz kontaktujemy. Subiektywizmem, bo odbieramy drugą osobę przez pryzmat własnych przekonań, własnej osobowości i potrzeb. Im krótszy okres znajomości, tym większe znaczenie informacji przekazywanych niewerbalnie. Z badań psychologów w tym zakresie wynika, że procent informacji przekazywanych w sposób niewerbalny jest znacznie większy niż przekazywanych werbalnie. Podczas tego pierwszego kontaktu następuje próba potwierdzenia lub sfalsyfikowania informacji o nauczycielu, które rodzic poznał wcześniej. Rodzic stara się ocenić, w jakim stopniu zachowanie nauczyciela potwierdza opinię o nim. Również nauczyciel stara się zdobyć jak najwięcej informacji dotyczących dziecka i jego rodziców i oczywiście w tym przypadku działają te same mechanizmy. To właśnie w trakcie tego pierwszego kontaktu tworzony jest fundament powstającej relacji.

Drugą fazą tworzenia tej relacji, którą można określić jako fazę rozwiniętą, będą dalsze kontakty między nauczycielem i rodzicami. Ich czasookres w zasadzie zależny jest od czasu pozostawiania nauczyciela w relacji nauczyciel – uczeń z dzieckiem rodziców. Można tu wyróżnić kontakty bezpośrednie oraz pośrednie. Tu w zależności od poziomu kształcenia będzie zmieniał się ich udział. W pierwszych etapach kształcenia na szczeblu wychowania przedszkolnego znacznie będą

przeważały kontakty bezpośrednie, im wyższy poziom kształcenia tym częstotliwość kontaktów bezpośrednich wyraźnie zmaleje. Jest to oczywiście związane ze specyfiką pracy nauczyciela na poszczególnych szczeblach kształcenia, a ta przede wszystkim z etapem rozwoju osobniczego dziecka. W przedszkolu bezpośrednie kontakty nauczyciela z rodzicami będą codzienne, natomiast na kolejnych etapach kształcenia częstotliwość tych kontaktów znacznie się zmniejszy i zaczną przeważać kontakty pośrednie, co nie znaczy, że te pierwsze całkiem zanikną. Kontakty te mogą być inicjowane przez każdą ze stron zarówno przez nauczyciela jak i przez rodzica, mogą też mieć różne formy. Mogą to być kontakty indywidualne, kiedy jeden nauczyciel spotyka się z jednym rodzicem, mogą też mieć charakter zbiorowy dotyczący grupy nauczycieli czy grupy rodziców. Mając na uwadze ich formę i cel, w literaturze przedmiotu spotykamy różny podział tych kontaktów.

Dla potrzeb niniejszych rozważań dokonamy podziału na dwa rodzaje, które będą miały różne znaczenie w aspekcie budowania autorytetu nauczyciela. Będą to kontakty, które można określić mianem roboczych i uroczystych. Podział ten pozwala ukazać ich różny wpływ na kształtowanie się autorytetu nauczyciela. Kontakty robocze to zarówno spotkania bezpośrednie, ale też kontakty w formie informacji przekazywanych przez dziecko w formie ustnej i pisemnej, a ostatnio też w formie informacji elektronicznej. Kontakty określone tu jako uroczyste to wszelkie kontakty, w których sprawy związane z efektami kształcenia i wychowania oraz problemami z osiąganiem ich schodzą na dalszy plan, ich cechą jest uroczysty świąteczny charakter i mniej lub bardziej swobodna atmosfera. Nasuwają się tu dwa pytania. Po pierwsze: jaki charakter powinny mieć te kontakty? I po drugie: jak w ramach tych kontaktów nauczyciel może wpływać na kształtowanie swojego autorytetu? Próbuując odpowiedzieć na powyższe pytania, trzeba stwierdzić, że charakter kontaktów roboczych powinien być przede wszystkim profesjonalny. Profesjonalny zarówno pod względem informacji przekazywanych rodzicowi, jak i pod względem sposobu ich przekazywania. Podstawa tych kontaktów powinna być zawsze głęboka troska o dobro dziecka, jego wszechstronny rozwój. W trakcie tych kontaktów nauczyciel powinien przestrzegać pewnych zasad wynikających właśnie z profesjonalizmu i wyżej wspomnianej troski o dobro dziecka. Problematyką tą zajmuje się między innymi G. Koźmiński [2001]. Wskazuje on, jakie zachowania nauczyciela są pożądane w aspekcie tworzenia pozytywnej relacji nauczyciel – rodzic podczas kontaktów indywidualnych, a także kontaktów zbiorowych. Co więc wynika z profesjonalizmu nauczyciela? Z pewnością na pierwszym miejscu należy wymienić staranne przygotowanie się nauczyciela do spotkania z rodzicem czy rodzicami pod względem merytorycznym. Nauczyciel powinien przedstawić rodzicom rzetelną informację o ich dziecku, a także wskazać konstruktywny sposób pomocy w przypadku problemów. Równie istotne są odpowiednie miejsce i warunki, w których odbywa się spotkanie. Podstawą tych kontaktów powinna być postawa nauczyciela wyrażająca życzliwość, akceptację,

troskę o dziecko i szacunek zarówno dla rodzica, jak i dla dziecka. Istotnym czynnikiem relacji nauczyciel – rodzic jest wzajemne zaufanie, bez niego trudno sobie wyobrazić współpracę. Wzajemne zaufanie stwarza warunki do szczerej wymiany informacji i poglądów dotyczących spraw związanych z edukacją dziecka. Wszystkie wyżej wskazane aspekty kontaktów nauczyciela z rodzicami mają kluczowe znaczenie w budowaniu pozytywnej relacji. Nauczyciel nie powinien postrzegać tych kontaktów jako pewnej konieczności, którą nakładają na niego przepisy. Powinien on dostrzec w nich szansę właśnie na wykazanie się swoją fachowością i profesjonalizmem, szansę na to aby we właściwym świetle przedstawić rodzicom swoją osobę, szansę na budowanie swojego autorytetu. Nauczyciel jest gospodarzem w szkole i to na nim w głównej mierze spoczywa odpowiedzialność za charakter i przebieg spotkań z rodzicami.

Jeśli zaś chodzi o kontakty o charakterze okazjonalnym, uroczystym to dają one duże możliwości nauczycielowi, aby kontakty z rodzicami nabrały bardziej osobistego charakteru. Są one również często okazją do zaprezentowania różnego rodzaju osiągnięć, zarówno uczniów jak i nauczyciela. Właściwa, dobra organizacja pozwala nauczycielowi wykazać się swoimi zdolnościami organizatorskimi. W tych kontaktach nauczyciel może wykazać się zaangażowaniem w rozwój relacji z rodzicami przez aktywne i chętne uczestnictwo we wszelkich organizowanych uroczystościach, festynach, spotkaniach. Świadomy możliwości, jakie niosą tego rodzaju kontakty, nauczyciel sam będzie dążył do organizowania różnych imprez i uroczystości, w których wezmą udział rodzice jego uczniów.

Zarówno kontakty określone tu jako robocze, jak i te o charakterze uroczystym, są okazją dla nauczyciela do tworzenia dobrej opinii o sobie wśród rodziców uczniów. To właśnie przekonania rodziców, które powstaną w wyniku tych kontaktów, będą podstawą opinii o nauczycielu w lokalnym środowisku. To właśnie ci rodzice będą źródłem informacji dla tych, którzy będą poszukiwać odpowiednich nauczycieli dla swoich dzieci w przyszłości. Tak więc mając na względzie powyższe rozważania, można stwierdzić, że o efektach pracy nauczyciela w zakresie tworzenia swojego autorytetu w dużej mierze decydują jego cechy osobowe i praca nad ich kształtowaniem i rozwojem. Jest to „kapitał”, na którym każdy nauczyciel może zbudować swój autorytet jako osoby kompetentnej, dobrze przygotowanej i posiadającej wysoko rozwiniętą osobowość i kulturę osobistą, co po pierwsze czyni z niego godny do naśladowania wzór dla jego wychowanków, po drugie pozwala mu właściwie kształtować swoje relacje z otoczeniem społecznym. Wśród nich, mając na uwadze kształtowanie autorytetu nauczyciela, dwie wypadają uznać za szczególnie istotne. Jedną z nich jest relacja nauczyciel – wychowanek, drugą nauczyciel – rodzic. Mówiąc o wskazanych wyżej relacjach, trzeba pamiętać, o czym była mowa wcześniej, że są to relacje dwustronne. Wynika z tego faktu wniosek, że na kształtowanie się autorytetu nauczyciela, w kontekście tych relacji, wpływ mają również czynniki leżące po drugiej stronie omawianych relacji,

którą stanowią uczniowie i ich rodzice. W takim podejściu nie można pominąć faktu, że oni również czynnie wpływają w określony sposób na kształtowanie się autorytetu nauczyciela. Często się zdarza, że zarówno nauczyciele, jak i rodzice podchodzą negatywnie do tych kontaktów. Powody tego są różne. Czasem są to negatywne doświadczenia rodziców z własnego dzieciństwa, rozbieżność w poglądach na wychowanie prezentowanych przez rodzica i nauczyciela, różnice w wyznawanych wartościach lub negatywne doświadczenia w kontaktach z innymi nauczycielami. Jak więc zbudować płaszczyznę, na której można będzie się oprzeć, tworząc pozytywny charakter tych kontaktów? Tą wspólną płaszczyzną porozumienia i dobrych kontaktów między nauczycielem a rodzicem jest dziecko i jego dobro. To „dobro” można zrealizować jedynie w oparciu o dobrą współpracę między nauczycielem a rodzicami. Tę zaś łatwo można kształtować, jeśli obydwie strony będą świadome korzyści, jakie mogą wynikać z częstych i pozytywnych kontaktów między nauczycielem a rodzicem. Ważne jest więc, aby nauczyciel często się do nich odwoływał i starał się je uświadamiać rodzicom. Korzyścią dla nauczyciela jest poznanie rodziców ucznia, jego domu, zwyczajów, wyznawanych wartości w rodzinie ucznia, zwiększenie przestrzeni oddziaływań wychowawczych, łatwiejsze realizowanie zadań dydaktyczno-wychowawczych, pozyskanie akceptacji rodziców, wzrost aktywności rodziców w życiu klasy i szkoły, możliwość stworzenia jednolitego frontu wychowawczego, możliwość szerzenia wiedzy pedagogicznej wśród rodziców. Rodzice natomiast mają możliwość poznać szkołę jako instytucję, w której kształci i wychowuje się ich dziecko oraz nauczyciela jako osobę mającą bezpośredni wpływ na jego wychowanie, zapoznać się z działaniami szkoły i nauczyciela, zgłaszać swoje opinie, uwagi i pomysły, brać aktywny udział w życiu szkoły i klasy, zobaczyć swoje dziecko na tle grupy rówieśniczej, w lepszy sposób pomagać swojemu dziecku w kłopotach i uczestniczyć w jego sukcesach. Kontakty między nauczycielami a rodzicami, oparte o świadomość korzyści, jakie mogą wynikać z ich pozytywnego charakteru, są ważnym czynnikiem w kontekście budowania przez nauczyciela swojego autorytetu.

Streszczenie: Artykuł jest próbą ukazania znaczenia kontaktów nauczyciela z rodzicami w procesie kształtowania autorytetu nauczyciela. Zawiera krótki opis czynników kształtujących autorytet oraz ukazuje ich rolę w tym procesie, ze szczególnym uwzględnieniem czynników leżących po stronie nauczyciela, czyli takich na które ma on wpływ. Wśród tych czynników szczególne miejsce zajmuje osobowość i temperament nauczyciela, gdyż to one w zasadniczy sposób wpływają na charakter jego relacji interpersonalnych. Relacje te są natomiast podstawą, na której jest możliwe kształtowanie autorytetu o charakterze bezpośrednim, a do tego rodzaju należy zaliczyć autorytet nauczyciela. Jedną z bardzo ważnych relacji wpływających na poziom autorytetu nauczyciela jest relacja nauczyciel-rodzic, której to budowaniu poświęcone są rozważania w niniejszej publikacji.

Słowa kluczowe: autorytet, nauczyciel, rodzic, relacje, osobowość.

Summary: Article is an attempt to show the importance of the contact teacher with parents in building the teacher's authority. It contains a brief description of the factors influencing teacher authority and shows their role in this process, with particular emphasis on the factors attributable to the teacher, so those which he have impact on. Among these factors, especially important are personality and temperament of the teacher, because they fundamentally affect the nature of his interpersonal relationships. These relationships are the basis on which it is possible to cultivate the authority of an immediate character, and to that kind of authority we should include the teacher's authority. One of the very important relationships, which influence the level of authority of the teacher is the teacher-parent relationship, which building is consider in this publication.

Keywords: authority, teacher, parent, relationships, personality.

Bibliografia

- Badura E. (1981), *Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela*, Warszawa.
- Dawid J. W. (1968), *O duszy nauczycielstwa* (w) *Pisma pedagogiczne pomniejsze*, Wrocław.
- Jazukiewicz I. (1999), *Autorytet nauczyciela*, Kraków.
- Koźmiński G. (2001), *Współpraca z rodzicami*, Złotów.
- Legowicz J. (1975), *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*, Warszawa.
- Lejman M. (1984), *Autorytet nauczyciela-wychowawcy*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 1.
- Muszyński H. (1976), *Zarys teorii wychowania*, Warszawa.
- Mysłakowski Z. (1971), *Cechy osobowe sprzyjające sprawności wychowania*, (w:) *Pisma wybrane*, Warszawa.
- Olbrycht K. (2007), *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*, Toruń.
- Rowid H. (1957), *Podstawy i zasady wychowania*, Warszawa.
- Sośnicki K. (1958), *Autorytet a wychowanie*, „Nowa Szkoła”, nr 10.
- Szydło A. (1970), *Oddziaływanie autorytetu nauczyciela na uczniów*, „Chowanna”, nr 1.
- Wagner I. (2005), *Stażność czy zmienność autorytetów. Pedagogiczno-społeczne studium funkcjonowania i degradacji autorytetu w zmieniającym się społeczeństwie*, Kraków.
- Żebrowska M., Łuczyńska B. (1969), *Problem autorytetu rodziców w świetle badań nad nieletnimi z zakładów wychowawczych i poprawczych*, „Psychologia Wychowawcza”, nr 4.